

Helhetslesing som metodisk ramme

Etter prof. Jørgen Frost

Storefjell 13.-15.juni 2018

Vigdis Refsahl

Statped sørøst, språk/tale/dysleksi

Lesemetodisk balanse

Phonic

For å lære å lese kreves systematisk opplæring i alfabetiske/ fonologiske prinsipper, ordavkodning og staving. Dette må bygges opp fra grunnen av.

Forståelsen kommer når teknikken er god.

SYNTETISKE METODER

Starter med en og en bokstav og språklyd, med en gradvis utvidelse av elevenes ordkunnskap.

Whole language

Lesing består av helhetlige og meningssøkende prosesser – avkodingsferdigheter utvikles ”av seg selv” og underveis gjennom mening og analyse av setninger og ord.

ANALYTISKE METODER

Starter med hele tekster og hele ord og bruker mer tid på forkunnskaper og gode leseprosesser.

Balansert leseopplæring

- A Helhet** (språklig helhet og god forståelse)
- B Detaljarbeid** (språklige detaljer, avkodning og staving)
- C Helhet** (Sikker, integrert, repetert og flytende lesing)

Helhetslesing som lesemetodisk ramme

A Helhet – tekstvalg, forståelse og språklig kontroll

Leseundervisningen tar utgangspunkt i en helhetlig tekst, som elevene selv ønsker å lese, og hvor ca 80 % av ordene er tilpasset elevenes «lesenivå», dvs. 80 % av ordene er allerede lette å avkode mens 20 % av ordene byr på utfordringer. Teksten skal være kort og lett nok til at elevene kan lese den med god flyt mot slutten av undervisningsøkten (dvs innenfor nærmeste utviklingszone). I denne første fasen av ei arbeidsøkt bør det brukes tid til å snakke om innholdet, avklare nye ord osv. Målet er å styrke elevenes forståelse av og kontroll over det språket de møter i den valgte teksten. Deretter kan teksten leses av lærer, slik at elevene kan lytte og tenke igjennom ting som er uklart med innholdet.

Noen ganger kan man be elevene om å følge teksten (peke med en penn e.l.) mens læreren leser. Det kan også være en fin anledning til å la elevene lese teksten igjennom selv en gang, uten å direkte undervise der det blir lesefeil, men heller markere med blyant der det viser seg å være problemer. Dette kan brukes som utgangspunkt for utvalg av ord og arbeid i fase B, og som hjelp til å evaluere framskritt i fase C (se under). Lærer kan imidlertid gi direkte støtte eller medlese der det blir vanskelig. Strategisk veiledning kommer imidlertid i fase c under.

B Detaljarbeid – språklig analyse, staving, avkoding

I denne fasen velges vanskelige ord fra teksten, som så bearbeides på ulike måter, avhengig av om elevens ”avsporingsssted” i leseutviklingen. Målet med arbeidet er å lære om språkets ulike formmessige deler (språklig bevissthet) og å utvikle gode og funksjonelle strategier for avkoding og staving. Oppgavene vil handle om språklyder og stavelser, ikke-lydrett ortografi og de meningsbærende enhetene i språket, samt setninger og tekstoverblikk, på slike måter elevene trenger det. Oppgavene kan med fordel settes opp i et fast arbeidsprogram, som så utvikles etter hvert som elevene trenger nye utfordringer, og som derfor også vil fungere som hjelp til å evaluere utbytte og progresjon gjennom lesekurset, eller undervisningsperioden.

C Helhet – Flytende og kontrollert lesing av tekst

I denne fasen leses igjen den samme teksten som ble gjennomgått i fase A, med særlig fokus på de ordene som ble bearbeidet i fase B. Elevene skal nå anvende det de har lært på en slik måte at strategiene integreres og automatiseres i en helhetlig leseprosess, hvor innholdet også er i fokus. Teksten skal leses med innlevelse og flyt. Nå er det derfor også viktig at lærer aktivt går inn og støtter/medierer, til det blir kontrollert lesing (nøyaktig avkoding) og god flyt. Når lesingen er bra, vil repetert lesing sikre ytterligere automatisering av nylig innlærte lesestrategier. Med leseflyt menes å kunne lese høyt med setningsoverblikk og god prosodi. Til slutt er det viktig å sette ord på det arbeidet som er gjort, understreke sammenhenger mellom innsats, strategibruk og resultater, for å styrke elevenes attribusjon og selvoppfatning!

Stave- og avkodingsoppgaver i et utviklingsperspektiv

Uttale, språklyder og bokstaver

- Lære om språklyder og stavelser (fonologisk analyse)
- Si ordet tydelig og bruke gjerne visuell støtte for artikulasjon
- Bruke visuell støtte for fonemer og stavelser
- **LYDRETT STAVING** (diktater)
- **SILHUETTOPPGAVER**
- Peke langs ordet mens man leser (fonologisk syntese)
- **GITTER** med korte lydrette ord

Rytme, ordlengde og stavelser

- Klappe rytme - telle stavelser
- Lære vokaler og diftonger
- Lære regler for stavelssdeling
- Stavelssdeling ved lesing (fonologisk strategi)
- Stavelssstrategi ved skriving(orddiktat)
- **SILHUETTDIKTAT**
- **GITTER** med flerstavellesord
- **BRIKKESTAVING** (analyse og syntese)
- **PUSLEHISTORIER**

Ortografi, ordgjenkjenning og leseflyt

- Lydere hele skrivemåten (fonografemisk strategi)
- Sammenligne skrivemåte og ordets uttale (analog strategi)
- Sammenligne ord som har noen likheter (analog strategi)
- Ordsortering og fokus på ikke-lydrette deler i ord
- **GITTER** med korte ikke-lydrette ord
- **ARBEIDSARK FOR LYDRETTE OG IKKE-LYDRETTE ORD**
- Oppdagelse av stavereregler (egne og de formelle)
- Meningsdeler i ord og det morfologiske prinsipp(morfologi)
- Forstavelser, endelser og bøyningsformer(grammatikk)
- **SETNINGSPUSLESPILL**
- **HENTEDIKTAT**

Vigdis Refsahl, etter Jørgen Frost, 03

Fase	Innhold og oppgaver	Fokus
<p>A</p> <p>Tekst 80 % Språklig helhet</p> <p>Lese med hjelp</p> <p>"prøvelese"</p>		
<p>B</p> <p>Detaljoppgaver</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. 2. 3. 	
<p>C</p> <p>Lesing med veiledning</p> <p>Integrert lesing</p> <p>Repetert lesing</p> <p>Selvstendig lesing</p>		
<p>Logg</p>		

Fase	Innhold og oppgaver	Fokus
A Tekst 80 % Språklig helhet Lese med hjelp "prøvelese"	<i>1. Lærer leser først – følg med – snakk om innholdet</i> <i>2. Les selv – lærer markerer ord som er litt vanskelige å lese</i> <i>3. Snakk om målene for arbeidet – hva blir viktig?</i>	<i>Fokuserer på forståelse av tekst</i>
B Detaljoppgaver	<i>1. Silhuettdiktat – 4 ord – eget ark</i> <i>2. Finn vokaler og del ord i stavelser – eget ark</i> <i>3. Finn ord i teksten og skriv inn dem inn gitter – eget gitterark</i> <i>4. Puslehistorie – eget ark</i>	<i>Bli bevisst lyder, vokaler og stavelser i skrevne ord</i>
C Lesing med veiledning Integrert lesing Repetert lesing Selvstendig lesing	<i>1. Les teksten alene – la lærer minne deg på hvordan du skal lese ord som er vanskelige</i> <i>2. Les teksten flere ganger – til du leser helt flytende – bruk pekelesing noen ganger for å sjekke at du ikke gjetter</i> <i>3. La gjerne foreldre eller noen andre høre at du leser på en sikker og flytende måte.</i>	<i>Innøve og automatisere stavelseslesing</i>
Logg	<i>Tenk igjennom hva som fungerte bra i denne timen – hva fikk du til?</i>	<i>Motivasjon</i>

Logografisk fase

Før-alfabetisk leser som kun bruker visuelle holdepunkter, kombinert med informasjon fra den sammenhengen ord står i eller lesing foregår i.

Fonologisk bevissthet - dele opp ord i enkelte fonemer artikulatorisk og lydmessig.

- finne, telle og bytte ut enkelte fonemer i ord

Funksjonell bokstavforståelse - skrive enkle lydrette ord

Formell bokstav-lydkunnskap - gjenkjenne og si bokstavenes lyder lyd-bokstavediktat

Fonologisk avkoding:

1. Starte på første bokstav
2. peke langs bokstavene og si lydene
3. trekke lydene sammen til en "lydpakke"
4. tenke etter om lydene danner et ord
5. tenke etter om ordets mening passer inn i sammenhengen – uttale det naturlig

Å etablere fonologisk avkoding

Fonologisk analyse

Språkleker – finne ord som rimer, forstå rimdelen, finne første lyden i ord, finne siste lyden i ord, telle antall lyder, ta bort enkeltlyder og høre hva som blir igjen.

Speil - visuell støtte for korrekt artikulasjon

PAS- visuelle symboler for ordenes uttale og ordanalyse

(Torhild Kausrud ved: www.statped.no/bredtvett)

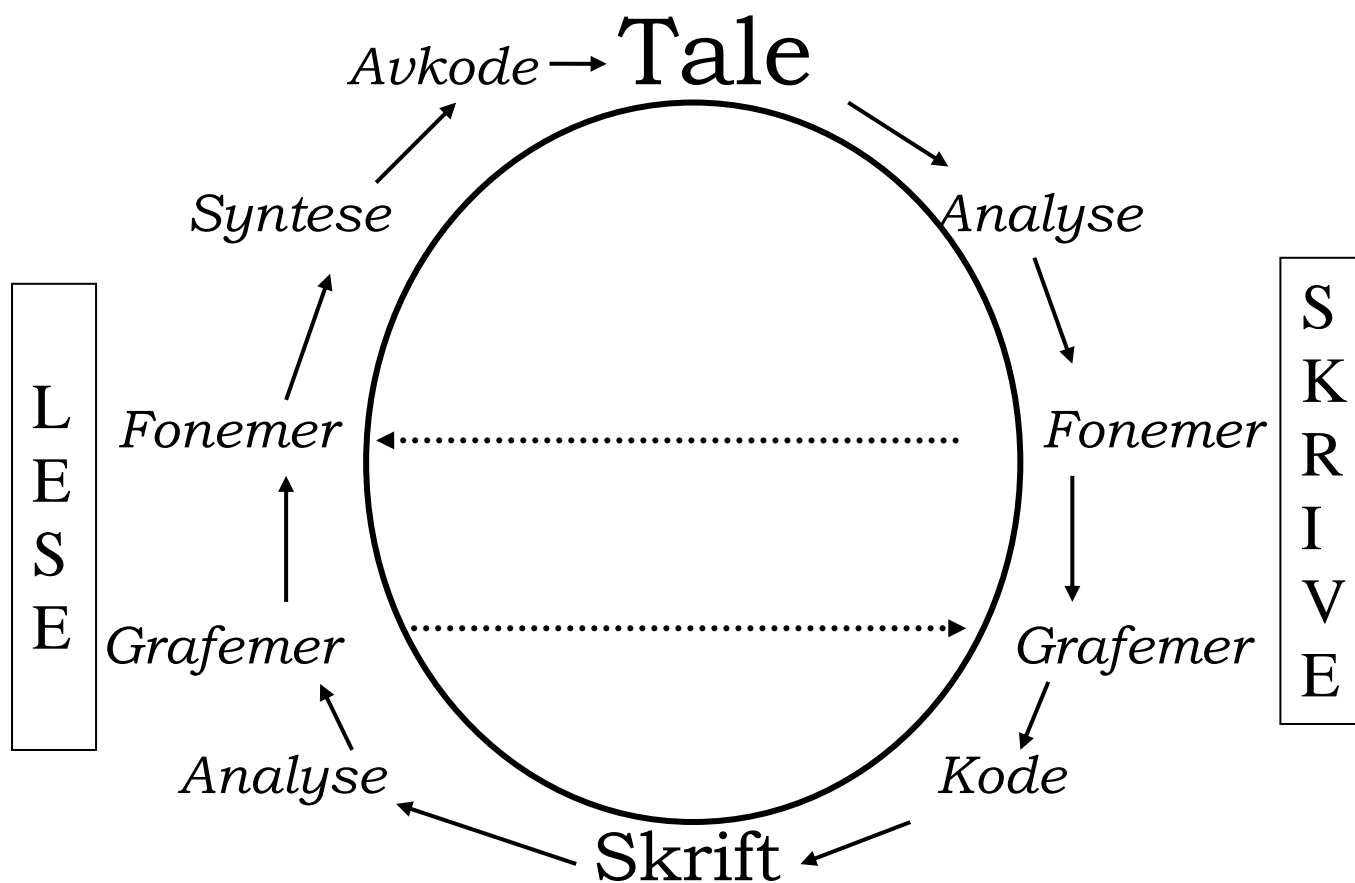
Visuell og taktil støtte- klosser, ruter, farger som støtter opp ved oppdeling av ord til fonemer

Fri skriving - ord og bokstaver som visuelle former

- bokstaver i rekke
- gradvis mer fonemorientert produksjon av ord

Den lesemetodiske sirkel

Jørgen Frost,99

Lage ord

Bokstavkort

1. Legg kortene i en bunke
2. Trekk et kort
3. Finn et ord som begynner på den lyden
4. Se på bilder hvis det er vanskelig

Lytte, si og skrive

5. Lytt til et ord læreren sier
6. Si ordet tydelig
7. Finn og legg bokstavene til ordet
8. Skriv ordet

Ref. Frost, 03

Bokstavlyd- diktat: dato: dato:

A		
B		
C		
D		
E		
F		
G		
H		
I		
J		
K		
L		
M		
N		
O		
P		
Q		
R		
S		
T		
U		
V/W		
X		
Z		
Æ		
Ø		
Å		

Vokaler

a e i o u y æ ø å

Diftonger

ei øy ai au

Finn ord med diftonger i teksten og skriv dem inn:

ei	øy	ai	au

Lytt, si og skriv inn i riktig rute

uten stemme

med stemme

t	d
k	g
p	b

Brikkestaving

1. Skriv stavelser til et ord på lapper
2. Lydèr og les èn og èn stavelse for eleven

Fonologisk analyse

3. Snu første stavelse og be eleven finne lydene bak
4. Sett en prikk for hver lyd
5. Snu de neste stavelsene og gjør det samme
6. Be eleven om å ”lese” ordet - med lappene *opp ned*
7. Be eleven om å skrive det

Fonologisk avkoding

8. Snu lappene tilbake
9. Be eleven om å ”pekelese” ordet
10. Finn ordet i teksten og be eleven om å lese det der også – flere ganger med flyt

Lærer leser først:

Spo-

-nen

Snu brikker og finne lyder:

. . . -

-nen

Les hele ordet med lyder:

. . . -

- . . .

Skriv ordet

Snu tilbake og les ordet - finn ordet i teksten

Spo-	-nen
------	------

Drøft gjerne også morfemdeling som spon og sponen

Fra enkle til mer komplekse lydrette ord

KVK	sol
KVKV	kake
KKVK	klok
KKVKKV	klatre
KKKVKK	straks

Konsonantforbindelser

bj-, bl-, br-, dr-, fj-, fl-, fn-, fr-, gl-, gn-
gr-, kn-, kr-, kv-, pl-, pr-, sl-, sm-, sn-
sp-, st-, sv-, tr-, vr-, skr-, spr-, str-.

Kompensatorisk fase

En leser som har forstått det alfabetiske prinsipp, men som ikke mestrer det fullt ut og kompenserer sin lesing ved å gjette på deler av ord ut fra visuelle eller kontekstuelle holdepunkter –enda unøyaktig avkoding og staving.

Utvide ordkunnskap og ortografiske strategier:

- Se både helhet og detaljer samtidig (*silhuetter og gitter*)
- Lære om sammensatte grafemer
- Lære om ikke-lydrette ord
- Lage ordfamilier (*arbeidsark*)

Stavelsesstrategier:

- Gjenkjenne vokaler og diftonger
- Lære regler for å dele ord i stavelser
- Gjenkjenne og lese stavelser
- Tenke rytme og stavelser ved staving

Automatisere lesing:

- Knytteneveregelen og 90 % mestring av tekster
- Lese mye på nivå
- Både høyt-og stillelesing

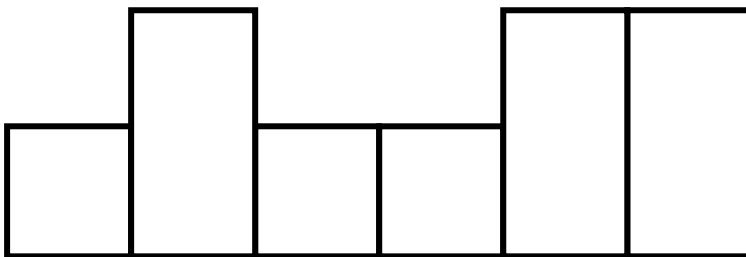
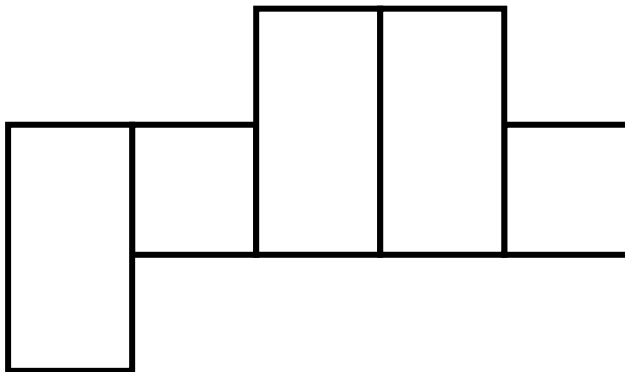
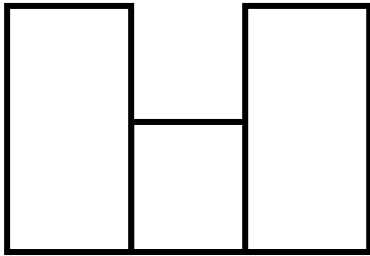
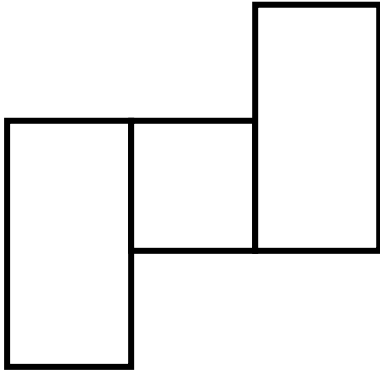
Silhuetter

Lydanalyse og ordets helhet

1. Tegn silhuetter av flere ord fra teksten.
2. Velg lydrette ord med passe lengde og kompleksitet tilpasset hver enkelt person.
3. Vis elevene 4 silhuetter samtidig.
4. Les ett ord om gangen.
5. Be eleven å gjenta ordet, finne riktig silhuett og skrive det inn.

Fyll gjerne inn en eller flere lyder på forhånd. Sørg for at elevene bruker små trykte bokstaver eller løkkeskrift. Dersom eleven bruker blokkskrift eller data – bruk ruter. Eksempel side 10.

1. Se på silhuettene
2. Lytt til ordet og velg riktig silhuett
3. Skriv det inn

Enkelt gitter

Finn ord i teksten med 1 stavelse

Skriv dem inn i gitteret

K	K	K	V	K	K	K

Vigdis Refsahl etter Frost,03

Sammensatte grafemer:

- ng, - gn   (*sang, sagn*)

- nk, - rt, - rn   (*benk, ert, Arne*)

- sj-lyden som : skj-, sj-, sk-, -rs, sl-
   (*skje, sjelden, skinne, barske, slenge*)

- kj-lyden som : kj-, k-, tj-.
   (*kjeller, kirke, tjern*)

Lytt eller finn ord, skriv dem inn

Sammensatte grafemer:

-ng	-gn
-nk	-rn
-rt	

Lytt eller finn ord, skriv de inn

Sj-lyden med 5 skrivemåter :

skj-	sje-
sk-	-rs
sl-	

Lytt eller finn ord, skriv de inn

Kj-lyden med 3 skrivemåter:

kj-	k-
tj-	

Arbeidsark

Lydrette ord	Ikke-lydrette ord	Hva er ikke-lydrett?
<i>var</i>	<i>hva</i>	<i>stum h</i>
<i>låvedør</i>	<i>å love</i>	<i>å – lyd som o</i>
<i>gått</i>	<i>godt</i>	<i>å-lyd og stum d</i>

Vigdis Refsahl, etter Otto Sørensen om staveutvikling og arbeidsskjema, Danmark

”Ordfamilier”

Ord med likheter	Finnes det en regel for disse ordene?

Vigdis Refsahl, etter ide fra Sørensen og Frost, 03

Ikke-lydrette skrivemåter

1. Finn eksempler på ulike skrivemåter

O-lyd skrives med U

Æ-lyd skrives med E

Å-lyd skrives med O

J – lyd skrives med GJ- og Hj-

K-lyd skrives med Q , X og C

S-lyd skrives med C og Z

V-lyd skrives med HV, F og W

Ord med stumme bokstaver H, Dog G

*Morfemord – har
en opprinnelse*

Regelord

*Ord som må
huskes*

2. Grupper ord med felles ortografi og finn aktuell staverregel – bruk norsk bok.

3. Gjennomfør ”hentediktat”

4. Gjennomfør diktat med silhuetter

5. Gjennomfør vanlig diktat

Stavelseslesing

Regler for å dele ord i stavelser?

Reglene er laget for å gi elever anledning til å gå systematisk fram når de skal lære om hvordan ord kan deles i stavelser. Da slipper man, som en start, å lure på hvordan man skal dele opp ordet. Det finnes ingen "sanne" regler om hvordan det skal gjøres, og noen ganger kan reglene gi en "rar" inndeling av ordet. Det kan for eksempel skje når et sammensatt grafem deles opp midt inni – eks. *po-sis-jon*, isteden for *pos – i –sjon*, som ville vært mer naturlig. Dette er imidlertid en bra ting at det blir slik, for når ord deles rart opp, må man studere dette nærmere, og etterpå endre oppdelingen, slik at det stemmer bedre med den naturlige uttalen. På veien har da personen oppdaget og blitt mer bevisst ordstrukturer og sammensatte grafemer, slik som sj-lyden i det ordet.

Det er snakk om prosesser der man oppdager og lærer mer om ordene. Det er ikke produktet med et visst antall korrekt delte ord som teller, men prosesser og det man lærer underveis. Dersom ordene skal deles riktig opp med en gang, mister man noe underveis, og læringen blir mer basert på hukommelse enn oppdagelser. Hukommelsen om ord blir også bedre, når alle detaljene i det er bearbeidet først. Derfor er det fint å ha et sett regler som setter elevene i gang – så kommer lærerens veiledningen i eller medelevers spørsmål inn etter hvert (/Jmf. teoridel, s.....).

Sammensatte ord kan gi komplekse bokstavgrupper i delingen, noe som gir en fin anledning til samtidig å lære å dele opp sammensatte ord, og etterpå dele hvert av dem opp i stavelser. Hvordan man introduserer og anvender "reglene" må tilpasses elevenes alder og lesetekniske behov.

Stavelsesdeling av ord

1. Hver stavelse har en vokal eller diftong
2. Når det mellom to vokaler finnes en konsonant, skal denne stå sammen med den bakerste vokalen:

le-ke   sta-ti-vet **sta-tiv-et**

3. Når det er to konsonanter mellom to vokaler, deles de opp slik at vokalene ”får hver sin konsonant” – ingen krangel:

flet-te   len-ge **leng-e**

4. Når det er flere enn to konsonanter mellom to vokaler, deles de slik at kun en konsonant står sammen med den første vokalen. Dette gjelder ofte komplekse ord og de må ofte bearbeides straks:

bes-kri-ve **be-skri-ve**

5. Sammensatte ord må heller deles etter mening, og da må man se bort fra reglene:

le-kes-ta-ti-vet **le-ke-sta-tiv-et**

Framgangsmåte

1. Strek under 1. og 2. vokal med rød penn og del opp mellom dem.
2. Strek under 3. vokal, del opp mellom 2. og 3. vokal – fortsett slik.
3. Pek nøyaktig på hver stavelse mens du leser – se på vokalene.
4. Snu arket, si, klapp og skriv ordet.
5. Les ordene i teksten.

LE – KE

LET – TE

LEN – GE

LENG – E

BES – KRI-VE

BE - SKRI- VE

OP-PO-SIS-JON

OP – PO – SI- SJON

Orddiktat

Ordet	Del det opp i stavelser

Gitter

Finn ord i teksten med .. stavelser og ...bokstaver

Se om ordene kan skrives inn et sted i gitteret

	K	V	K	K	K	V	K	K	V	K	V
1.											
2.											
3.											
4.											
5.											
6.											
7.											

Vigdis Refsahl, (etter Frost,03)

Puslehistorier med stavelser

Pus- -le- -his- -to- -ri- -er
er mor- -som- -me å gjø- -re

1. Ha teksten skrevet vanlig på et ark.
2. Klipp opp stavelsene i den delte varianten av teksten, og spre dem utover
3. Sorter stavelsene i 4 kolonner:

<i>først</i>	<i>midt i</i>	<i>enkeltord</i>	<i>slutten</i>
mor-	-to-	er	-me
Pus-	-his-	å	-er
gjø-	-le-		-re
	-som-		
	-ri-		

4. Les en del av den opprinnelige teksten, snu teksten og husk den delen du leste, inni deg.
5. Legg sammen den delen du husker
6. Les mer, legg resten av teksten og les den til slutt – pass på at alle stavelsene er med

Frost, 03

Hentediktat

Hentediktaten kan brukes på et tilpasset nivå og i forhold aktuelle læringsmål. Veiled elevene i å bruke deres kunnskap om ordene når de skal huske og skrive dem.

1. Legg teksten og skrivepapir to steder i rommet – med passe avstand mellom.
2. Gå til teksten og les en del av teksten.
Legg merke til ordenes skrivemåter.
Tenk etter hvor mange ord du kan huske.
3. Gå tilbake og skriv det du husker.
4. Hent flere deler av teksten.
5. Kontroller til slutt – og rett opp mulige feil.
6. Tenk igjennom hva du lærte om ordene.

Vigdis Refsahl, etter Frost 99 Og 03, Godøy og Monsrud 08

Langsom og sikker fase

En leser som har utviklet sikre fonologiske strategier ved både avkoding og staving, men som enda leser for langsomt til å få fullt utbytte av lesingen.

Morfologiske-ortografiske strategier

Gjenkjenner og forstår:

- sammensatte ord
- forstavelser og grunnstammer i ord
- ordenes endelser og bøyingsformer
- Staver ord ut fra det morfologiske prinsipp

Syntaktiske strategier

- Har setningsoverblikk (Hovedsetning og bisetninger)
- Registrerer tegnsettinger
- Gjenkjenner ulike ordklasser i en setning
- Gjenkjenner ulike setningsledd
- Forstår tekstbånd og avsnitt
- Leser setninger med godt tonefall

Sammensatte ord

Hovedmeningen er bakerst, delene foran klassifiserer.

Brannbil = en bil som brukes når det brenner

Bilbrann = det brenner i en bil

Oppgaver:

1. Del opp sammensatte ord fra teksten.
Forklar ordene – gjerne i skjema på neste side
2. Sett sammen ulike deler til nye ord.

Lærer velger ut mulige ord fra teksten,
som kan settes sammen i ulike kombinasjoner
3. Bytt om på delene i sammensatte ord fra teksten,
forklar hva det gjør med betydningen.
4. Lag ordlister fra teksten, del ordene opp som
stavelser eller meningsdeler – det som passer best.

Ordet	Del opp ordet og forklar

Funksjonell grammatikk

Vedr. grammatikkopplæring er det viktig å tenke funksjonelt; *hva trenger eleven å vite om grammatikk for å forstå denne setningen eller dette avsnittet?* Det som trengs er at den som leser en tekst registrere den informasjon som ligger i grammatiske detaljer, i et ord, en setning eller i et avsnitt.

Leseflyt beskrevet som en integrering av automatisert avkodning og forståelse. Dette krever også at leseren raskt registrerer grammatisk informasjon inni og mellom ordene, slik at det skapes et overblikk over større meningssammenhenger. Det er hørbart ved høytlesing

Personer som er vokst opp i Norge og har norsk som morsmål har en intuitiv forståelse av hva ord og setninger betyr, også når ordene er bøyd og setningene blir komplekse. Når man skal *avkode detaljer i skrift*, slik som endelser og bøyingsformer, småord inni setninger, ordenes spesielle rekkefølge m.m., krever det helst en noe mer *eksplisitt grammatikkunnskap*.

Det er ikke et uvanlig problem med elever som "slurver" med endelser og nøyaktig lesing av setninger, lav bevissthet om slik detaljer gjør at de blir "oversett" i lesingen. Når det gjelder minoritetsspråklige personer er dette spesielt viktig, fordi de ofte heller ikke har denne intuitive forståelsen av grammatikken. De bruker gjerne morsmålets grammatikk som referanse.

Her er foreslått noen *arbeidsmåter* som øker bevissthet om de ulike detaljene innenfor en setning, samt noe informasjon om *ordklasser* (hvilken funksjon ordene har og hvordan noen av ordene kan bøyes), *setningsledd* (ord eller ordgrupper som består en informasjonsdel inni en større setning) og ulike *setningsformer*.

Forstavelser

Forstavelser gir hovedordet ny mening eller ny verdi

Ordet	Del opp og forklar
<i>Uenig</i>	<p><u>U</u> - <u>enig</u></p> <p><i>enig betyr at de mener det samme</i></p> <p><i>U= De mener <u>ikke</u> det samme</i></p>
	<p>_____</p> <p>_____</p>
	<p>_____</p> <p>_____</p>
	<p>_____</p> <p>_____</p>

Endelser og bøyningsformer

Substantiv – entall eller flertall?

- bestemt eller ubestemt?

Verb – tid: før, nå eller framtid

Adjektiv og adverb – gradbøyes som
komparativ og superlativ

Mer utfyllende informasjon om ordklasser i
grammatikk pensum -aktuelt for hvert årstrinn

Substantiv

Entall		Flertall	
ubestemt	bestemt	ubestemt	bestemt
en hytteferie	hytteferien	hytteferier	hytteferiene
en feriehytte	feriehytta	feriehytter	feriehyttene

Setningsstrukturer

1. Forklar setningenes mening for hverandre

Stopp opp og undersøk setninger grundig

Tenk på og forklar til andre hva setningen "sier"

Forklar setninger på flere enn en måte

2. Setningspuslespill

1. Klipp opp en setning i ordlapper.
2. Forklar hva setningen betyr
3. Bytt om på ordene uten at den forandrer mening
4. Bruk alle ordene hver gang!
5. Legg merke til ord som "følger hverandre"
6. Lag også et spørsmål av ordene
7. Bruk lengre setninger etter hvert

Setningspuslespill

Per og Kari liker å gå tur i den store skogen

i den store skogen liker Per og Kari å gå tur

i den store skogen liker Per og Kari å gå tur

å gå tur i den store skogen liker Per og Kari

Per og Kari liker å gå tur i den store skogen

liker Per og Kari å gå tur i den store skogen

?

.

Vigdis Refsahl, etter Frost,03

Tekstbindinger og kohesjon

Dette er ord som lager sammenhenger mellom setninger innenfor et avsnitt, og har derfor stor betydning for lesesikkerhet og forståelse. Stopp opp og sjekk forståelsen av disse når det merkes at lesingen ikke gir god flyt. Kohesjon handler om hvordan elevene mestrer å merke seg helheten i det skrevne budskap – noe som skal kunne høres som god prosodi og leseflyt.

Konjunksjoner: *men, hvis, så, dessuten*

Referanser: *han, hun, de, den, det*

Erstatninger: *et kort ord som erstatter et langt*

Ellipse: *ett ord som er brukt istedenfor en hel setning*

Lukeoppgaver

Lukeoppgaver kan lages på alle språklige nivåer. Man fjerner de delene i språket man ønsker at elevene skal være mest mulig oppmerksomme på. Det kan det være lyder eller stavelser, ikke-lydrette elementer i ord, forstavelser, endelser, eller det kan være ord i setninger.

Ikke fjern mer enn at ordet eller setningen gir nok holdepunkter til å vite hva som er borte fra den. Noen eksempler nedenfor – bruk fagord og fagtekster.

Brødet var har_t å tygge.

Brød__ var hardt å tygge

Det gamle brødet var _____ å tygge

Det gamle brødet var hardt _ tygge

Far knakk ei tann da han tyg__ det harde brødet.

Far ville kaste det har__ brødet.

Far ville kas__ det harde brødet

Osv.

Selvforsterkende strategier

1. Oppdagende læring
2. Funksjonell læring
3. Problemløsning og mestring
4. Integrering av strategier
5. Overføring av læring

Metakognitiv læring

Før læringsarbeid

- **Konkrete mål** med fokus på både prosess og produkt
- Samtale om arbeidsmåte, strategibruk og bruk av hjelpemidler
- Avklaring av forventninger og avtalt medbestemmelse
- Oversikt og struktur over det som skal skje under og etter læringsarbeidet.

Under læringsarbeider

- Samarbeid og gradvis selvstendigjøring av eleven
- Korte samtaler om arbeidsmåter og løsningsforsøk

Etter læringsarbeidet - LOGG

- Samtale om det som er lært, med fokus på både produkt og prosesser og med en tydeliggjøring av **sammenhengen mellom elevens innsats, arbeidsmåter og resultater.**